

padne mrak. Glavni je dio svečanosti žrtvovanje bika, kojega hvataju drvenim štapovima i nekom vrstom mreže, da bi sveta životinja ostala nepovrijeđena. Na Vapphio-vrču nalazi se detalj s takvom mrežom i ulovljenim bikom, a na kretskim slikarijama i inače nalazimo mnoštvo prikaza o lovu na bikove. Ulovljenog bika zaklali bi na onom stupu u Posidonovu hramu, a svaki je kralj morao popiti malo njegove krvi. Sličnih prikaza sa klanjem bika ima mnogo na Kreti, a takav je i prikaz na sarkofagu iz Hagije Trijade.

Pošto su žrtvovali i nahranili se, kraljevi se presvlače u odjeću modre boje, simbol Posidona, boga pravедnosti i mora. Tada započinje suđenje.

Iz svega prikazanog očito je, kaže B., da su kraljevi Atlantide bili kraljevi-svećenici: sami su žrtvovali, a ujedno su bili i najviši suci. Na Kreti je po svoj prilici bilo isto tako. Ta slava Minosove pravédnosti bila je tolika, da je u podzemnom svijetu postao sudac mrtvima!

Nevjerojatno je, da bi bile slučajne te očite sličnosti u vjerskim prikazima Krete i Atlantide.

Ako je Atlantida identična s Kretom, nastavlja B., onda i priče, koje govore o odnosima Atene i Krete, moraju biti u skladu s pričom o Atlantidi. Platon opisuje veliku snagu Atlantide, a dokazana je arheološki i silna moć Krete sredinom drugog milenija pr. n. e. Kreta je vršila jak utjecaj na mikensku kulturu, na vjerske nazore kopnene Grčke (kult Posidona proširio se velikim područjima Grčke), a osim toga i neke priče (na pr. o Teseju i Minotauru) potvrđuju silnu premoć, koju je imala Kreta nad pojedinim dijelovima Grčke, osobito nad Atikom.

Rat između Atene i Atlantide završen je sahravitivom potresom i potopom, koji je uništio obje države (isp. Tim. p. 25 CD). To je zadnja i najvažnija paralela, tvrdi B. na str. 98., koja nas upućuje u sudbinu Krete i Atene. Kad je Posidon bio istisnut od Atene, od bijesa je, kako kaže priča, tako uzburkao more i morsko dno, da je gradu Ateni načinio mnogo štete. To dosada nije još bilo moguće arheološki dokazati. Međutim takav se potres može sa sigurnošću utvrditi za Kretu, osobito za Knos, koji je u mnogočemu sličan glavnom gradu Atlantide. Prema arheološkim nalazima, oko god. 1470. pr. n. e., došlo je do erupcije vulkana Santorina na otoku Teri. Velika plima, nastala uslijed erupcije, razorila je jednim ogromnim valom ne samo lučki grad Amnis, nego i sam Knos. To je bio kraj političkoj svemoći Krete. Budući da u pričama i basnama sve ima čudesniji i strahovitiji izgled, Atlantida je prema priči potpuno potonula u more.

Taj kataklizam, koji je prouzrokovao Santorin, mogao je i Ateni nanijeti mnogo štete, jer je od Tere udaljena 230 km, dakle samo oko 100 km više nego Kreta. Priča o Atlantidi kaže, da su Pra-Atena i Atlantida zajedno propale zbog jedne prirodne katastrofe. Arheološki dokazi u vezi s Kretom i pričom o Ateni i Posidonu stapaju se dakle u jednoj cjelini, u priči o Atlantidi.

I po ovom se prikazu može donekle razabrati, da su B.-ova ispitivanja iscrpna i naučno dokumentirana (isp. upotrebljenu literaturu na str. 101—105), a zaključci dosljedni, interesantni i — vrlo smion.

Zadnju riječ mora kazati arheologija, koja bi na temelju novijih i starih istraživanja imala potvrditi ili zabaciti Brandensteinovo tumačenje o identičnosti Krete i tajanstvenog otoka Atlantide.

V. Vratović, Zagreb.

LOCKER ERNST *Attributivum und Relativum*, Anzeiger der österreichischen Akademie der Wissenschaften, Philosoph.-hist. Kl., 87, Wien 1951.

У расправи, приказаној под горњим насловом на седници филозофско-историског одсека Бечке академије наука 11—1—1950, писац испитује начине на који се у разним језицима изражава однос који чини основу иевр. релативне реченице и њихов утицај на целокупни склоп појединих језика. Читава се расправа заснива на разлици у вре-

менском редоследу елемента који се ближе одређује и елемената који га одређују.

У индоевропским језицима запажа се у том погледу извесна недоследност и колебаљивост. У њима се атрибутивни елемент јавља и испред и иза речи на коју се односи, док у другим језицима и језичким групама налазимо доследно спроведен један од ових типова. Разлажући значај ове појаве писац се служи терминима *attributivum* и *relativum* којима обележава атрибутивне елементе стављене испред или иза речи на коју се односи и наводи бројне примере за оба положаја од којих су најкарактеристичнији ови:

1. група: најпростији облик сложене (*Großstadt, non-fumeur*), старо-инд. *bahuvrīhi*-сложенице као *ratna-maha-vibhūṣita-kanthah* „Јуве-лен-Кранз-гесмүккт-Халс“; затим атрибути са факултативном ознаком (сев.-кinesка честица *di: bu-hau-di gung-jen* „рђав човек“; јапанска честица *no/na* и баскиска *n: Piarres-en lana* „Петров рад“; најзад партиципијане конструкције са атрибутивном службом: турски *beni gören adam* „човек који ме види“ тј. „мене видећи човек“).

2. група: најпростији облик карактерише само положај (енгл. *the man I saw yesterday*); у Ист. Африци рел. реченица добија чак и наставка за род ако се односи на им. женског рода (наставка *-i: tetakāt tu ams éta-t* „жена која је јуче дошла“) а у једном делу Арабије ставља се предањ и члан. Насупрот овим асиндетским реченицама, које се налазе у положају објекта, имамо рел. реч. са назначеним субјектом. У ту сврху употребљавани су прономинални коренови и то демонстративни од којих се развила у индоевр. релативна заменица и члан (*to-, io-*).

За наведене типове исказивања релативне реченице везан је и целокупни изглед језика на тај начин што се између номиналног и атрибутивног развија један посредни елемент који обично прати атрибут те се у првој групи језика јавља, по извесном развоју, као суфикс а у другој као префикс. Тако писац објашњава постојање једне групе језика у којој се атрибут налази испред речи на коју се односи, са партиципијалном конструкцијом и склоношћу ка суфиксацији и друге у којој се атрибут налази испред речи на коју се односи, са релативном реченицом и склоношћу ка префиксацији.

Што се индоевропског тиче он, како то пре свега показује развој суфиксалних елемената, припада првој групи, али је преузео из друге постпоновану атрибутивну реченицу и необично је развио.

Са овим је у вези и подела индоевр. језика коју писац доноси на крају расправе. Он издваја балтско-слов. језике у којима се јавља суфикс *i* код одређеног вида придева, ново-персиски и језике са постпонованим чланом, сев. германски, румунски, бугарски и албански у једну групу, која као да посредује између језика са чланом испред речи на западу и језика без члана на истоку.

Пада у очи да писац говори о првој групи обраћа сразмерно мало пажње индоевропским сложенацима које као најпростији облик у коме се *attributivum* јавља и као полазна тачка у развоју типа са суфиксацијом заслужују већу пажњу. Његови су примери узети из најразличитијих језика и не дају слику историског развоја, која би показала непобитно тачност његових претпоставки. У низу који треба да покаже различне ступњеве развитка атрибутивума од најпростијег без суфигираног атрибутивног елемента до оног са обавезном атрибутивном ознаком наводе се примери из немачког и француског, баскиског и јапанског.

Мада се при малом обиму рада не може никако говорити о недостатку детаља, ипак би можда било потребно нешто одређеније говорити о односу појединих елемената у сложенацима, пошто је пишчев термин *attributivum* прилично широк. То се види када се од скр. сложенеца узимају у обзир само атрибутивне *bahuvrīhi* сложенеце, које се преводe најчешће релативним реченицама (L. Renu, *Gramm. Sanskrite Élémentaire*, Paris 1946, стр. 23) а, поред првих примера *Nicht-*

raucher non-fumeur, не узимају у обзир скр. апозиционе (karmadharaya) сложенце као *abrahmana* „који није браман“ или грч. *a-nimphe*.

Међутим писац је и самим утврђивањем чињеничког стања у разним језицима успео да покаже везу између начина исказивања релативне реченице и суфиксације односно префиксације и тиме учини прихватљивом своју тезу.

М. Флашар, Београд.

PITTIONI RICHARD, *Probleme und Aufgaben der urgeschichtlichen Bergbauforschung nach Kupfererz in der alten Welt* (ibidem).

У овом кратком осврту Р. Питиони говори о новим достигнућима на пољу испитивања античких рудника бакра у области данашње Аустрије, нарочито Салцбурга и Тирола.

При тим испитивањима је утврђено да су рудари у предисториском и раном историском добу експлоатисали искључиво сулфидну руду бакра и то само бакарни пирит (nur den Kupferkies der karbonspätigen Lagerstätten) док лежишта другог састава нису користили, мада су се у истој области налазила и богатија сулфидном бакарном рудом. То показује да су рудари у области аустријских Алпи приступили своје послу са одређеним техничким знањем, што потврђује и непроменљивост рударске технике установљена приликом испитивања г. 1932 у тим областима.

Из ових је чињеница изведен закључак да преисториско рударство у Аустрији не може бити аутохтоно. Писац предлаже да се његова појава датира у време око 1600 г. пре н. е. и у вези са тим, у белешци, указује на могућност његова порекла са Блиског Истока.

На крају Р. Питиони излаже обиман пројекат организације даљег испитивања налазишта и материјала од којег су начињени очувани нам предмети, у коме би пресудну улогу играла спектрална анализа, истичући да се културне и привредне везе не могу испитивати искључиво помоћу типологије као што је досада чињено, већ да треба пре свега обратити пажњу на технику израде. Ту писац завршава нарочито занимљивом изјавом да је крајње време да истраживање преисторије пређе из свог романтичног стадија у еру озбиљног историског испитивања.

Тежиште је реферата на пројекту сарадње археологије и егзактних наука.

М. Флашар, Београд.

KRETSCHMER PAUL, *Hethitische Relikte im kleinasiatischen Griechisch* (ibidem).

Трагови хетитске културе и језика налазе се, како је познато, од 1200 пре н. е. до у хеленистичко и римско доба, а у појединим случајевима и до у познија времена. Такав један случај обрађује под горњим насловом П. Кречмер. Он кратко помиње неке од ових трагова, као култ Велике Мајке (хет. сунчана богиња из Арине, *Hepit*, лид. Μητρ *Ἥπιτα*, мајонска *Maia* = *maia* „мајка“, фриг. *matar Kubile*, *Kurβελη*, хелен. Μεγάλη μήτηρ, *Magna mater Idaea*), врачање по утроби, речи *ixwar* „крв“ (хет. *eshar*), *тархџо* „свечано сахранити“ (бог *Tarhu*, Gl. XXVIII, 104), *βασσάρα* (које одваја од *βασσάρη* „ἀλώπηξ παρὰ Κυρηναίος“ Хес. и доводи у везу са хет. *va-as-su-u-va-ar* „одећа“ које Б. Хрозни везује за иевр. *ues*, лат. *vestio*, ст.-инд. *vasanam*) и лична имена *Appa Atta*.

Остатак расправе посвећен је тумачењу појаве завршетка *-ant* у новогрчком понтском дијалекту, у коме писац види хетитски реликт.

Носиоци овог дијалекта су 1922 г. прешли из Анатолије у Грчку. Тај дијалекат, који до најновијег времена налазимо на јужној обали Црног Мора у области античке Пафлагоније и на северу у Јужној Русији, карактерише старогрчки изговор гласа η. У том говору налазимо и суфикс *-ant* у колективној служби: 1. код колектива и плурала неких апстрактних и конкретних на *-α* и *-η* као *βρεχά pl. τὰ βρεχά* „капи кише“ *τὰ βρεχάνδας* „киша“; 2. код породичних имена пореклом од личних на *-is*, *-es*, *-os*, *-tos*, *-as*, *-is* у облику *-ant* од *-antoi* као у *Ἀκριτάς Ἀκριτάντ*,